

BEGONA O‘TLARNING ZARARLI XUSUSIYATLARI

Sulliyeva Suluv Xurramovna

Termiz davlat universiteti

Annotatsiya: O‘zbek tilida: Maqolada qishloq xo‘jalik ekinlarida begona o‘tlarning tarqalishi, ularning zarari va ularga qarshi kurash usullari yoritilgan. Tuproqdagi resurslardan foydalanish va hosildorlikka salbiy ta’siri tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: Begona o‘tlar, qishloq xo‘jalik, hosildorlik, zararkunanda, sug‘oriladigan yer, agrotexnika, tuproq.

Аннотация. В статье рассматривается распространение сорных растений в сельскохозяйственных угодьях, их вред и методы борьбы. Анализируется влияние на использование ресурсов почвы и снижение урожайности.

Ключевые слова: сорные растения, сельское хозяйство, урожайность, вредители, орошаемые земли, агротехника, почва.

HARMFUL PROPERTIES OF WEEDS

Sulliyeva Suluv Xurramovna

Termiz State University, Termiz, Uzbekistan

Annotation: The article discusses the distribution of weeds in agricultural fields, their harm, and control methods. The impact on soil resource usage and crop productivity is analyzed.

Keywords: weeds, agriculture, productivity, pests, irrigated lands, agronomy, soil.

Begona o‘tlarning qishloq xo‘jalik ekinlari orasida 200 tadan 400 tagacha turi uchrab, suv va oziq moddalarni madaniy ekinlarga nisbatan ko‘proq o‘zlashtirishi, soya qilishi, hosilni yig‘ishtirib olishga xalaqit berishi bilan birga serurug‘ligi, noqulay sharoitlarga chidamliligi, tez ko‘payishi va boshqa xususiyatlari bilan xarakterlanadi.

V.A.Zaxarenko ma'lumotlari bo'yicha begona o'tlar boshqoli don ekinlari orasida rivojlanib, don hosildorligini 30-40% gacha pasayib ketishiga sababchi bo'ladi.

S.A.Kott tekshirishlaridan ma'lum bo'lishicha, ekinzorlar orasida 400 dan ortiq zararli va zaharli begona o'tlar uchrab nafaqat madaniy ekinlarga, balki odam va hayvonlarga ham katta zarar yetkazadi.

R.Danilov, P.P.Xolmanov, V.P.Shashkov, V.S.Zuza boshqoli don ekinlari dalasida begona o'tlarning erkin rivojlanishi uchun qulay sharoit bo'lishining sababi, bunday ekinlarning o'sishi va rivojlanishi jarayonida ishlov berilmasligi bo'lib, katta zarar yetkazishini aniqlagan. Mualliflarning ma'lumotlari bo'yicha boshqoli don ekinlari orasida rivojlangan paxtatikon begona o'ti har gektar yerdan 140 kg azot, 120 kg fosfor va 30 kg kaliy o'zlashtirsa, kuzgi bug'doyning don hosildorligi 16 s/ga, somoni 24 s/ga bo'lganda 45 kg azot, 21 kg fosfor va 30 kg kaliyni o'zlashtirishini yozadi, ya'ni, paxtatikon bug'doyga nisbatan azotni 3 hissa, fosforni esa 5 hissa ko'p o'zlashtirishini aniqlagan.

A.N.Kiselyov ma'lumotlari bo'yicha boshqoli don ekinlari orasida begona o'tlar keng tarqalgan bo'lsa, unga mutanosib holda kasalliklar va hashoratlar bilan zararlanish ortadi. Masalan, yovvoyi sulida sariq dog' kasalligi, ko'paysa raygrasda sariq virus kasalligi ko'payadi.

Latviya sharoitida ham kuzgi bug'doy dalalarida begona o'tlar juda ko'p bo'lib, ularga qarshi kurashilmasa, har xildagi kasalliklar va hashoratlar ko'payib ketib, don hosili barbod bo'ladi.

Mamlakatimiz sharoitida ekinzorlar orasida rivojlanadigan begona o'tlar va ularga qarshi kurashish ishlari 1960-1970 yillarda boshlangan.

Boshqoli don ekinlari dalalaridagi begona o'tlarga qarshi kurashish ishlari dastlab lalmikor yerlarda ko'proq o'rganilgan.

Mamlakatimizning sug'oriladigan yerlarida keng tarqalgan begona o'tlar bo'yicha dastlabki ma'lumotlarni S.N.Rijov va I.F.Sukachlar tomonidan yaratilgan

darslikdan olish mumkin. Ushbu olimlarning yozishicha, tuproqda suv va oziqa elementlar qancha ko'p bo'lsa, begona o'tlar shuncha tez rivojlanadi.

N.V.Pokrovskiy va T.N.Solyankolar lalmikor yerlar uchun yaratgan spravochnigida begona o'tlar va ularga qarshi kurashish ishlariga katta ahamiyat berib, lalmikor yerlarda keng tarqalgan begona o'tlarning biologik xususiyatlarini o'rganib, ularga qarshi kurashishning agrotexnologik va kimyoviy usullarini keltirgan.

U.Allanazarova lalmikor yerda yetishtirilayotgan bug'doy dalalaridagi begona o'tlar bo'yicha fenologik kuzatuv ishlarini olib borib, begona o'tlarning qachon pishib yetilib urug' berishi va zararini aniqlashga erishgan.

I.T.Vasilchenko va O.A.Pidottilar sug'oriladigan yerlarda keng tarqalgan begona o'tlarni aniqlagichni yaratgan. Ushbu aniqlagichda sug'oriladigan yerlarda yetishtiriladigan ekinzorlarda 400 dan ko'proq begona o'tlar bo'lishi qayd etilgan.

T.S.Zokirov va A.Ermatov ishlarida ham sug'oriladigan yerlarda begona o'tlar juda ko'p tarqalib, ekinlarga katta zarar yetkazishligi ta'kidlanadi. Bir tup olabutada 100 ming donadan 700 ming donagacha urug' bo'ladi. Itqo'noq urug'i 25-30 yilgacha, qo'ypechak urug'i 50 yilgacha, sho'ra urug'i 60 yilgacha tuproqda saqlanib, hayvonlar organizmi orqali go'ng bilan yerga qaytib tushganda unuvchanligi tezlashadi. Boshhoqli don ekinlari orasida 200 dan ortiq begona o'tlar uchrab, yorug'likni to'sib soya qilish, tuproqdagi suv va oziqa elementlarini o'zlashtirib, boshhoqli don ekinlarini o'sishi, rivojlanishi va hosildorligiga katta zarar yetkazadi. Qashqadaryo viloyati sharoitida R.Toshtemirov ishlarida paxta dalalaridagi begona o'tlar o'rganilgan va ularga qarshi kurashish tadbirlari ishlab chiqilgan. Qarshi dashti sharoitida sho'ra 690 kg/ga quruq modda hosil qilishi uchun 19,8 kg/ga azot, 3,6 kg/ga fosfor o'zlashtirsa, g'o'za 170 kg/ga quruq modda hosil qilishi uchun 3,8 kg/ga azot, 1,2 kg/ga fosfor o'zlashtiradi.

Yuqorida qayd qilingan holatlar boshhoqli don va boshqa ekinlarga juda ham katta zarar yetkazadigan begona o'tlarga qarshi kurashish dehqonchilikning asosiy tadbirlaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Балантаева М.Р. Сорно-полевая растительность и химический метод борьбы с нею на равнинно-холмистой богаре Узбекистана. Автор.дисс.канд. с/х наук. Ташкент, 1974.-22 с.
2. Ибрагимов З.А. Борьба с сорными растениями при технологии возделывания двух урожаев зерна в год. Автор.дисс.на соис.уч.ст.канд. с/х. наук. Самарканд СамСХИ, 1999.-21 с.
3. Сулльева С. Х., Бобоева Н. Т., Зокиров К. Г. ЭФФЕКТИВНОСТЬ ЗЕМЛИ ВМЕСТЕ В ТЕКУЩЕМ ЛЕЧЕНИИ //Мировая наука. – 2019. – №. 6 (27). – С. 450-452.
4. Rizayev Sh. X. Tuproqqa ishlov berish chuqurligi va gerbitsid meyorlarini begona o'tlar, kuzgi bug'doy hosili va uning sifatiga ta'siri, q.x.f.n. ilmiy darajasiga talabgorlik dissertatsiya avtoreferati. O'zPITI. Toshkent, 2006.-22 b.
5. Sullieva S., Zokirov K. Biology of weeds //Scientific Bulletin of Namangan State University. – 2019. – Т. 1. – №. 2. – С. 120-124.
6. Фозилов Ш. М. Периодичность роста и формирования урожая у внутривидовых форм пшеницы //Интернаука. – 2019. – №. 45-1. – С. 18-20.
7. Сулльева С. Х., Зокиров К. Г. Вредные свойства и классификация сорняков //Экономика и социум. – 2020. – №. 9 (76). – С. 319-322.
8. Xurramovna S. S. et al. Use Atlantis Herbicide for Avena Fatua in the Middle of a Wheat Field //International Journal on Integrated Education. – 2023. – Т. 3. – №. 1. – С. 45-47.
9. Сулльева С. Х., Зокиров К. Г. Структура урожайности озимой пшеницы при применении гербицидов против сорняков //Экономика и социум. – 2020. – №. 9 (76). – С. 323-326.
10. Sullieva S. X., G'Zokirov Q. The Structure of the Yield of Winter Wheat When Using Herbicides Against Weeds //International Journal on Integrated Education. – 2023. – Т. 3. – №. 11. – С. 37-40.

11. Суллияева С. Х., Бобоева Н. Т., Зокиров К. Г. ВИДЫ И СОРТА ХРИЗАНТЕМ //Экономика и социум. – 2019. – №. 10 (65). – С. 315-317.